

achtergrond

Een shot goede bedoelingen?

De zin en onzin van ‘ontwikkelingstoerisme’

Judith van de Kamp | Foto: Yuri van der Meer

Mensen kunnen weer zien, lopen en horen na operaties, kinderen kunnen naar school, vrouwen hoeven niet meer kilometers te lopen voor water. Hoe kan de hulp die vrijwilligers bieden in ontwikkelingslanden nu níét nuttig zijn? Die vraag hield Judith van de Kamp de afgelopen jaren bezig. De positieve effecten van kortstondig ontwikkelingswerk konden niet altijd worden aangetoond – en soms zijn er zelfs nadelige effecten. Het is uiteindelijk niet zwart-wit, ontdekte ze. “Natuurlijk, mensen die weer kunnen zien zijn blij, absoluut. Maar het is heel complex. Mensen in ontwikkelingslanden zien ons aankomen, soms met twintig man tegelijk. Een hele operatiekamer wordt overgenomen. Dan gaan we bijvoorbeeld voorbij aan de expertise die er in een ziekenhuis al is. Of er komen studenten Engels geven op scholen waar al een docent Engels is. Die wordt vervolgens naar huis gestuurd en krijgt niet betaald omdat er westerse vrijwilligers zijn die het gratis doen. Er zit nog zoveel achter dat we niet kunnen zien.”

NEGENDUIZEND WESTERLINGEN PER DAG

Judith van de Kamp kreeg het onderwerp ‘westerlingen die vrijwilligerswerk doen in ontwikkelingslanden’ voor het eerst op haar netvlies in augustus 2006. In *de Volkskrant* werd de noodklok geluid over ‘arts-toeristen’ die niets van de lokale cultuur wisten en “westerse dadendrang etaleerden”. Van de Kamp studeerde op dat moment Medische Antropologie en Sociologie in Amsterdam. Ze toog naar Ghana en Kameroen om antwoorden te vinden en promoveerde in 2017 op het onderwerp. Begin maart verscheen er een laagdrempelig boek voor de vele vrijwilligers (zo’n negenduizend westerlingen per dag) die in een ontwikkelingsland de handen uit de mouwen gaan steken: *De derde wereld op je cv*.

“Er zijn handboeken voor mensen die ontwikkelingswerk gaan doen. Maar die zijn alleen gericht op het welzijn van de persoon die gaat. Ik miste eigenlijk een boek waarin het zowel gaat over de meerwaarde voor de persoon die afreist, als over het belang voor de lokale bevolking. Hoe kun je zo’n werkbezoek of stage verantwoord inrichten? Nee, ik zeg niet: ga niet. Er gaan gewoon duizenden mensen die kant op en ik denk niet dat je die golf kunt stoppen.”

RESPECT VOOR WAAR JE BENT

Van de Kamp beschrijft allerhande aspecten van het vrijwilligerswerk, van vooroordelen tot het geven van cadeaus en van hiërarchie op de werkvloer tot “de macht van westerlingen”. Een van de onderwerpen die ze eruit licht, is de omgang met de lokale bevolking. “Je wilt respectvol zijn en niemand beledigen maar dat is lastig in een andere cultuur. Je bent er maar kort en je weet vaak niet precies hoe de lokale mensen over je denken en wat ze van je verwachten.”

Van de Kamp wijst erop dat het goed is je te verdiepen in bijvoorbeeld de lokale kledingvoorschriften. “In het ziekenhuis in Kameroen lopen veel westerse studenten op slippers. Maar zelfs de armste patiënt daar zou in het ziekenhuis niet op slippers lopen. Hollanders wel, maar in een hiërarchisch land is het belangrijk dat je je kleedt naar je functie. Dat heeft te maken met respect voor de setting waarin je bent. Iets dat extra belangrijk is als je er te gast bent.”

DOOR LINDA STELMA

Vrijwilligerswerk doen in het buitenland: heeft dat zin? En zo ja, voor wie dan? Judith van de Kamp (35) deed twee jaar onderzoek naar de goedbedoelde hulp in een katholiek ziekenhuis in Kameroen. “Ik zeg niet: ga niet. Er gaan gewoon duizenden mensen en ik denk niet dat je die golf kunt stoppen.”

WRANGE BETWETERIGHEID

“Een van de elementen die het lastig maakt, is de dadendrang van westerlingen en het vaak onbewuste gevoel van ‘wij weten het beter’. Een Nederlandse tandarts zei mij dat hij voor zijn werkbezoek dacht: ‘We gaan die arme negertjes helpen.’ Hij kwam erachter dat die ‘arme negertjes’ heel veel zelf kunnen. Dat komt omdat het veel vaker gaat om een gebrek aan financiële en materiële middelen, dan om een gebrek aan kennis. Dat maakt die betweterigheid extra wrang. En de mensen in Kameroen hebben zó goed door dat er bijna altijd kritiek is op hun manier van werken, ook al hebben ze geen andere keus dan bijvoorbeeld met verouderd materiaal te werken of rubberen handschoenen te hergebruiken. Ze zeiden ook: ‘De westerlingen kijken op ons neer.’ Dat schept een heel onevenwichtige basis voor samenwerking en voor het opbouwen van relaties. Ik kreeg er altijd kippenvel van.” Toch rijst de vraag: er zijn toch plekken waar echt hulp nodig is? Van de Kamp: “Er zijn plekken waar er een tekort is aan personeel. Maar vraag en aanbod worden slecht op elkaar afgestemd. Vaak komen er veel buitenlandse studenten op één plek. In het ziekenhuis in Kameroen waar ik onderzoek deed, kwamen studenten om een aantal bevallingen te doen. Maar er waren veel te weinig bevallingen voor al die studenten. De studenten komen niet per se op een plek waar schaarste is aan personeel.”

TEL JE ZEGENINGEN

Van de Kamp verbleef twee maanden in Ghana en bijna twee jaar in Kameroen. Zo kon ze ook ervaren hoe het is om als westerling in een ontwikkelingsland te werken. “Je bent je eigen onderzoeksinstrument. In mijn boek wilde ik niet alleen met mijn vingertje wijzen. Ik praat ook over mezelf en mijn worstelingen. Ik dacht: ik ben antropoloog, als iemand kan inburgeren, ben ik het wel. Maar dat heb ik zo onderschat. Toen we daar gingen wonen, had ik net een baby’tje. Op een gegeven moment wilde een meisje van een jaar of acht met mijn kind aan de haal gaan om ‘thuis even die witte baby te laten zien’. Je wilt je aanpassen en opgaan in de Kameroense massa, maar dat blijkt dus niet gemakkelijk. Iedereen heeft aannames en iedereen worstelt ermee. Ik sta daar niet boven.”

In 2014 kwam ze terug uit Kameroen. “Ik heb veel geleerd van mijn tijd daar. Als je weer in Nederland bent, kijk je constant terug. Dat helpt te relativiseren. Je leert Nederland ook meer waarderen. Kraamzorg bijvoorbeeld, dat is zo’n groot goed. Dat zie je pas als je in een land woont waar geen ziektekostenverzekering is. Ja, het is goed voor een Nederlander om mee te maken hoe het leven óók kan zijn. Daar heb je je hele leven wat aan. Er zijn hier mensen die weigeren koffie uit een automaat te drinken. Je mag blij zijn dat je een automaat hebt, denk ik dan. Tel je zegeningen.”

Judith van de Kamp, *De derde wereld op je cv*

Uitgeverij: Nieuw Amsterdam

Pagina’s: 221 | € 17,99

ISBN: 978 90 46823 28 6

‘Een tandarts zei mij dat hij dacht: ‘We gaan die arme negertjes helpen.’ Hij kwam erachter dat die ‘arme negertjes’ heel veel zelf kunnen’

Er vertrekken dagelijks negenduizend westerlingen als vrijwilliger naar ontwikkelingslanden. | Illustratie: John Holcroft - Ikon Images

‘Een ander perspectief’

De Nederlandse Judith (27) ging in 2017 via de Blauwe Zusters twee maanden naar Argentinië. Daar deed ze vrijwilligerswerk in een kindertehuis. “Ik was net afgestudeerd. In het kindertehuis heb ik voornamelijk in het huishouden geholpen. En als er kinderen waren die hulp nodig hadden bij hun Engelse huiswerk, kon ik ze ook helpen. Er werd ons gevraagd om ervoor te waken een band op te bouwen met de kinderen omdat we maar zo kort bleven. Ik vind dat terecht, want anders maak je het wel lastig voor de kinderen. Voor mij was het leerzaam. De kinderen daar zijn blij met de simpelste dingen. Dat gaf mij ook weer een ander perspectief op dingen.”

‘Lange periode is nodig’

De katholieke organisatie Fidesco zendt mensen voor twee jaar uit om vrijwilligerswerk te doen in ontwikkelingslanden. Dat gebeurt op “uitdrukkelijk verzoek” van lokale partners, vertelt Miriam Witt van Fidesco Nederland: “Zij geven aan dat zo’n lange periode nodig is om goed ingewerkt te raken en echt iets te kunnen betekenen in hun projecten. Bovendien zenden wij mensen uit die een beroepsopleiding hebben afgerond en minimaal 21 jaar zijn. Ze brengen dus meer ervaring mee en kunnen daardoor van meer betekenis zijn. Onze vrijwilligers nemen ook niet de plaats in van lokale beroepskrachten.” De lokale partners doen zelf een aanvraag om hulp. “Het zijn allemaal projecten van de lokale Kerk.” De projecten worden jaarlijks geëvalueerd en als er geen hulp meer nodig is, wordt het project afgesloten.

Info: fidesco.nl

column

**ANNEMARIE VAN
DIEPEN-SCHEERBOOM**

Biologielerares en
moeder van twee
kinderen

VEERTIGDAGEN- CHALLENGE

Bent u ze al tegengekomen, de *challenges* van tegenwoordig? Ze zijn er in alle soorten en maten. Zo zijn er uitdagingen die gemakkelijk en onmiddellijk te doen zijn: een emmer ijswater over jezelf heen gooien bijvoorbeeld, of zo veel mogelijk spekkies in je mond proppen. Er zijn ook uitdagingen die wat meer geduld en discipline vergen, de dertig- à veertigdaagse *challenges*.

Nu lijkt dat allemaal heel hip, maar tweeduizend jaar geleden ging Jezus pas echt een uitdagende uitdaging aan: veertig dagen vasten in de woestijn en bekoord worden door de duivel, om er vervolgens in te slagen helemaal op God en Gods plan afgestemd te zijn.

Erg knap van Jezus, denk ik terwijl ik met een deken-tje op de bank zit en een chocoladekoekje in mijn mond stop. Helaas worden wij als christenen niet ongemoeid gelaten: wij worden uitgenodigd om in de Vasten ongeveer hetzelfde te doen. Dat ‘helaas’ is het eerste dat in me opkomt, omdat het sowieso gaat betekenen dat er in leuke, gemakkelijke en/of luxe gewoonten gesnoeid moet worden. Maar eigenlijk is het natuurlijk een buitenkansje, want als het goed is, kom je wel beter tot je doel, namelijk Jezus zelf. *Gelukkig* is er dan een Vasten, want in een maatschappij die ons uitnodigt om toe te geven aan zwakheden als luiheid (‘Geen zin? Laat het bezorgen!’) en ongeduld (‘Bij geen enkel kansspel weet je zo snel de uitslag als bij...!’), slaat het als een tang op een varken jezelf overbodige dingen te ontzeggen. Of toch niet? We leven tegelijkertijd in een maatschappij waarin ‘ontspullen’ het helemaal is.

Opruimgoeroes leren ons hoe je spullen weg kan doen die je eigenlijk niet nodig hebt. Er is niet alleen een trend van veel en meer, er is ook een beweging die snoeit. Niet vasthouden aan oude spullen lijkt een mooie oefening voor het vasten, en dit loslaten kan ook toegepast worden op ingesleten gewoonten. En dan is er nog het nieuwe vasten: tijdelijk voedsel laten staan is de laatste jaren steeds populairder geworden als dieetmethode. Ook hierin leer je loslaten, want je honger gevoel moet genegeerd worden. Toch hebben deze voorbeelden een groot mankement. De uitgangspunten verwijzen juist weer naar jezelf: ‘Stel je de vraag: word ik hier blij van?’ en: ‘Korte periodes van vasten zouden juist de vetverbranding stimuleren.’ Zo is het weinige spartaanse dat er in onze samenleving is, alsnog maar een slap aftreksel van wat tot echte vooruitgang leidt. Het lijkt misschien ouderwets, maar laten wij als katholieken dus die goeie ouwe Veertigdagentijd als opper-*challenge* in ere houden. Zeker, er worden heel wat leuke en spannende uitdagingen verzonden, maar als ze je niet naar God toe helpen, kom je er aan het einde van het liedje bekaaid vanaf, nat en koud – of met een mond vol zoete troep.